

УДК 37(477.83/.86)(091)“18/19”(092)

*Юрій Добуш, доцент кафедри методики музичного виховання і дирижування
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ І. ГРИНЕВЕЦЬКОГО В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНИЦТВА ГАЛИЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.

Історія розвитку шкільництва та педагогічної думки в Галичині кінця XIX – початку XX ст. заслуговує на особливу увагу, оскільки саме тут в означений період прогресивним діячам української культури вдалося виробити теоретичні основи національної освіти та втілити їх основні положення у практику виховання української молоді. У статті висвітлюється вагомий внесок педагога та музичного діяча Іларіона Омеляновича Гринецького у піднесенні рівня музично-естетичного виховання підрастаючого покоління.

Ключові слова: шкільництво, педагогічна думка, музично-естетичне виховання, музика.

Літ. 7.

*Юрій Добуш, доцент кафедри методики музикального виховання і дирижування
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И. ГРИНЕВЕЦКОГО В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ШКОЛЬНИЧЕСТВА ГАЛИЧИНЫ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XIX – НАЧАЛА XX В.

Історія розвитку шкільного і педагогічної думки в Галичині кінця XIX – початку XX ст. заслуговує особливого уваги, оскільки саме тут в означений період прогресивним діячам української культури вдалося виробити теоретичні основи національного виховання і втілити їх основні положення у практику виховання української молоді. У статті висвітлюється вагомий внесок педагога і музичного діяча Іларіона Омеляновича Гринецького у піднесенні рівня музично-естетичного виховання підрастаючого покоління.

Ключевые слова: шкільництво, педагогічна думка, музично-естетичне виховання, музика.

*Yriy Dobush, Docent of Methods of Music Education and Conducting Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko*

I. HRINEVITSKY'S PEDAGOGICAL ACTIVITY IN THE CONTEXT OF SCHOOLING DEVELOPMENT IN HALYCHYNA IN THE SECOND HALF OF XIX – BEGINNING OF XX CENTURY

History of schooling development and pedagogical idea in Halychyna in the end of XIX – beginning of XX century is worth attention, because exactly here in the definite time progressive leaders of Ukrainian culture could develop the theoretical basis of National Education and realize its main provisions into teaching practice of Ukrainian youth. Significant contribution of Illarion Hrinevetsky the teacher and musician in ascension of musical and aesthetic education level of youth was described in the article.

Keywords: schooling, pedagogical idea, musical and aesthetic education, music.

Постановка проблеми. Музично-естетичне виховання в Україні – це діалектична взаємодія інститутів створення, накопичення і збереження досвіду національного музичного мистецтва з процесом передачі цього досвіду із покоління в покоління у тісному суспільно-історичному та соціально-економічному зв'язках. Разом з тим, це процес передачі та засвоєння особистістю емоційно-художніх образів українського та зарубіжного, суміжних з ним мистецтв, які спроможні спонукати її до творчої діяльності і створення навколо себе життя, побудованого на кращих морально-етичних цінностях, що вибрало людство.

Українське мистецтво і, зокрема, творчість композиторів і музичних діячів з давніх-давен плідно впливали на розвиток світової культури у

різні часи. Не зважаючи на заборону, народне, а потім професійне музичне мистецтво склали основу музично-естетичної культури українського народу, яка відображає його життя у художніх образах і служить взірцем для подальшого його процвітання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальними проблемами народної освіти та педагогіки в Україні в дореволюційній історіографії займалися багато українських громадських діячів, педагогів та істориків: Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, С. Єфремов, С. Русова та інші. Вони нерідко виступали подвижниками й активними діячами різних просвітницьких товариств, а в своїх працях аналізували розвиток просвітницького руху в Україні, його вплив на освіту, шукали шляхи її

демократизації. Представники прогресивної інтелігенції очолювали громадський рух за навчання в українських школах рідною мовою, виступали за розширення шкільної мережі в Україні, відзначали провідну роль учителя в цих процесах.

За останній час зросла кількість науково-публіцистичних праць, розвідок, статей про розвиток педагогічної думки та шкільництва у Галичині (Д. Герцюк, В. Моцюк, Б. Ступарик) становлення гімназійної освіти (О. Вишневецький, І. Курляк), діяльність культурно-освітніх товариств (Б. Добрянський, С. Сухорський, Г. Білавич та ін.).

Виклад основного матеріалу. У вихованні дітей і молоді в Україні в минулому велику роль відіграла народна педагогіка. Сформувавшись на ґрунті давньоруської народної педагогіки, процес виховання протягом століть увібрав у себе кращі здобутки духовності народу, сутність і особливості національної психології, характеру, самобутнього способу пізнання дійсності, народного світогляду. На одному з перших місць української народної педагогіки було виховання у дітей естетичного смаку, прищеплення їм любові до всього прекрасного. Музика та спів мали синкретичний характер та склали невід'ємну частку повсякденного життя народу.

Споконвіку українці відзначалися своїми мистецькими здібностями, про що дуже влучно писав автор книги з історії української музики М. Грінченко: “Усім відомо, як багато обдарований самою природою український нарід, скільки в ньому тонкого музичного почуття, здібності до співу, естетичного смаку, скільки в ньому любові, закохання в свою рідну пісню, найціннішу, найдорожчу перлину з його культурних багатств”. З давніх часів Галицько-волинського князівства, яке об'єднувало етнічні українські землі, прикмети української культури стали основою національної індивідуальності. “Українське життя, – пише І. Крип'якевич, – мало свій окремий стиль спертій на високу народну культуру” [3, 295]. В культурній творчості, (особливо в пісні й музиці) виявилось багатство природного таланту українського народу. “Українці обдаровані з природи великими музикальними здібностями і поетичним талантом, мають у порівнянні з іншими східнослов'янськими народами найбагатшу, найбільш розвинену народну поезію”, – наголошує в своїх дослідженнях О. Семенов.

У другій половині XIX ст. відбуваються помітні зрушення в галузі музично-естетичного виховання в загальноосвітніх закладах, зумовлені

загальною демократизацією мистецтва, освіти, боротьбою прогресивно-настроєних діячів культури на розкріпачення творчих сил народу. Музично-естетичному вихованню приділялась увага в загальноосвітніх закладах. У гімназіях, пансіонатах, інститутах шляхетних дівчат, на вищих жіночих курсах учням надавалася можливість здобувати знання з музичної грамоти, оволодівати грою на різних інструментах. Найдавніші навчальні заклади, відомі з часів Київської Русі, надавали великого значення церковному хоровому співу. Особливо пильну увагу приділяли музичному вихованню у братських школах, що виникли в Україні наприкінці ХУІ-ХУІІІ ст. хори, створені при Львівській, Луцькій, Київській та інших братських школах, відіграли значну роль у поширенні багатоголосового співу. Наприкінці XIX – початку XX ст. в Україні, зокрема в Галичині, існувало багато різноманітних хорових товариств, що великою мірою позначалося на розвиток музичного мистецтва краю. Це була розгалужена мережа хорових колективів “Боян”, які діяли по всіх куточках Галичини.

Характерною рисою середньої освіти розглядуваного періоду була орієнтація на формування інтелектуального потенціалу нації. Тому вона передбачала пріоритет розумового виховання учнів в поєднанні з релігійно-моральним на національній основі. Інші сторони розвитку особистості, які забезпечувалися шляхом фізичного, естетичного і трудового виховання, у цей час перебували у залежності від інтересів гімназистів, оскільки входили до еклективного шкільного компонента змісту освіти [7, 18].

Водночас для дітей бідних селян і робітників не тільки навчання музики, а й загальна освіта залишались недосяжною мрією. Не всі загальноосвітні заклади були забезпечені висококваліфікованими педагогами музичних дисциплін. Особливо скрутне становище залишалося там, де викладали часом особи з низьким фаховим рівнем. Незважаючи на труднощі, пов'язані з відсутністю музичних педагогічних кадрів, прогресивні кола намагалися підтримувати потяг учнів до музики.

Початок XX сторіччя характерний великим піднесенням українського національного руху у всіх його проявах: інтенсивним пошуканням роботи культурно-просвітних і музично-концертних організацій, які працювали у всіх регіонах Західної України, сягнувши найдалших закутків.

Слід відзначити специфічні особливості суспільного розвитку (в контексті історичних

подій), які полягають у тому, що внаслідок існуючих політичних обставин населення Західної України у своєму освітньому та культурно-мистецькому поступі залежало від приналежності до тієї чи іншої держави. “Влившися в чужу державну організацію, – писав М. Грінченко, – український нарід не міг не почувати на собі її культурних впливів; не будучи хазяїном на своїй землі, український нарід не міг творити життя так, як він бажав” [1, 176].

Але разом з тим конституційний лад австро-угорської імперії дав нашому народові певні свободи у розвитку свого культурно-національного життя, і це спричинилося до того, що західноукраїнські землі (особливо Галичина), де зібрався найбільш свідомий елемент, скоро стали українським центром не лише для Австрії, але й для всієї України.

Вагомий внесок у розвиток музичної освіти в досліджуваний період вніс Іларіон Омелянович Гринецький – педагог, диригент, голова товариства “Львівський Боян”. Народився І. Гринецький 1892 р. в с. Хотинець Львівської обл. 1911 – 1914 рр. – студент філософсько-педагогічного факультету Львівського університету. 1914 – 1918 рр. – важкі часи перебування в австрійській армії та російському полоні. Після повернення працює вчителем музики і співів у Львівських навчальних закладах. У 1926 р. закінчив Львівську консерваторію. Одержав диплом вчителя гри на скрипці, співу та гармонії. 1926 – 39 рр. викладає музику і спів у Львівських гімназіях та учительській семінарії, а в 1939 – 41 рр. – у Львівському педінституті. 1841 – 1944 рр. – вчитель музики в 2-й Українській гімназії та учительській семінарії. В 1944 – 46 рр. працює старшим викладачем Львівського педінституту, а з жовтня 1946 р. зарахований на посаду старшого викладача, згодом (1955 р.) – доцент кафедри хорового диригування. В 1948 р. І. Гринецького призначили деканом консерваторії.

Іларіон Гринецький – значна особистість не тільки в історії консерваторії, але й музичного життя Львова в цілому. Виступав у пресі допомагаючи українському педагогічному товариству “Рідна школа”. Заснував у 1929 р. видання “Музичний вісник”. Разом з С. Людкевичем, Л. Туркевичем та М. Гайворонським організував фестиваль, присвячений 100-річчю заснування першого хору в Галичині. І. Гринецький неодноразово працював з хором “Боян” як хормейстер. Помер Іларіон Гринецький у Львові в 1962 р.

Цікавим в контексті означуваної проблеми є виступ І. Гринецького на засіданні педагогічно-

наукового з’їзду “Рідної школи: “Ми є свідками більш, або менш щасливих змін у шкільництві, так щодо програм і методики, як цілей навчання, а слідом за тим і змін типів шкіл. Рік річно читаємо нові рецепти, які по запевненням лікарів-педагогів повинні скріпити духовий організм молоді та зробити її відпорною на всякі заразини гнилі, яких так багато у випарах повоєнного багна. Причина лиха в атмосфері, в якій зростає і зростають цілі наші покоління. В. Самійленко, який отвертими очима глядів на все кругом, і який усіми фарбами шляхетної душі реагував на всякі прояви в житті нації, який своїми багатоцінними сатирами бичував усіх тих патріотів Іванів, що їх у нас так багато, у хвилях задуми стверджував зі сумом: “немає серця в нас”, бо:

Найкращі пориви, гарячі почуття
Розсікли мя ножем холодним міркування
І склали ми собі розмірене життя
Без глибини думок, без сили поривання.
Немає творчости, поезія в багні,
І філософію тепер ми осміяли,
А геній, – на що він для рою комашні?
Нам будуть фабрики кувати ідеал

От де шукає поет причини лиха. А І. Франко у свій промові на ювілейному святі в честь Драгоманова зовсім виразно вказав причину лиха словами “нам казали вчитися для хліба”. І та атмосфера зродила всіх тих патріотів-Іванів, що ціле життя лежали на печі, а коли бралися до якогось діла, то з того певно ніякої користі не було для загалу, бо їх одинокою мрією був теплий куток та повний шлунок... Батьки мріяли про вигідну посаду, про певний кусник хліба і всі свої змагання спрямовували туди. Школа мала випустити в світ пожиточного вітчизні урядовця, забезпеченого до першого чи другого покоління всякими життєвими вигодами, одним словом людину, що своєю умовою, працею повинна здобути собі хліб. Вже в колиці призначені родичами на адвоката, професора, докторку й т.п., призвичаювалися глядіти на школу під кутом кінцевого патенту й училися шанувати тільки те, що питатимуть при maturі, яка тим самим стала посереднім етапом в поході молодого покоління до досягнення мети, а й байдуже відносилися – до всего того, що з того будучого адвоката чи докторки творить чоловіка – громадянина. Чиж можна дивуватися, що більшість батьків передала ту жадоху хліба, скріплену ще “повоєнним лихоліттям”, своїм дітям, і вона стала отим золотим тельцем, якому поклоняються батьки й діти, і під поняття якого підтягають мимоволі цілі і завдання шкали. Виростають типи повоєнних паскарів, з яких багато і себе продасть, аби тільки одержати

відповідну заплату. Буде в нас чимраз більше міхоношів з повними міхами долярів, але без серця. І той брак серця заведе їх у найкращому випадку на оту фортецю-піч, і вони там лежатимуть на свої мішках, не приносячи ніякої користи громадянству, хіба що їх вишукає бачне око поета-громадянина, та як відстрашаний зразок передасть на вічну пам'ять грядучим поколінням у формі актуальної сатири. Аби цьому зарадити, мусить школа старатися знайти у молоді "серце", плекати його, старатися про його розвій, одним словом виховувати будучих громадян. Бо, як каже Конарський, важнішими для народу є чесні люди й добрі громадяни, ніж великі бесідники, поети, метематики й філософи. А розбудувати себе, народ і людство, – як каже Grundvid, – зможе тільки молодь, що сягає зір. Молодь має творити з себе чисте, вище людство й тому мусить встати радість життя, красу і знання".

Іларіон Гринецький розумів, що найкращим і найпростішим методом виховання молоді є пісня, мистецтво: "А як же ж краще, як доцільніше можна виховувати молодь, плекати її серце, ніж при помочі мистецтва? М. Коцюбинський у своїй творі "Сон" каже: "Поезія не може жити на смітнику, а без неї життя – злочин!"... Не пересуджуючи впливу поодиноких ділянок мистецтва на духовий розвій молоді, слід об'єктивно ствердити, що одно з перших місць у вихованню молоді займає вплив співу й музики. Ось як прекрасно про це каже Hoffmann: "Музика – це найбільше романтична вітка мистецтва. Вона наповняє груди чоловіка почуттям безконечності". І наша пісня, в якій живе геній народу від передісторичних часів, в якій дзвенять ще босві сурми княжих дружинників, в якій живуть поетичні вірування Дажбогових унуків, в якій скриваються всі епізоди народних змагань і яка тим самим є найціннішою частиною народівданія, повинна здобути собі, як виховний чинник, належне місце у школах. Бо як каже М. Гоголь: "Песня в Малороссии все: і поезія, й історія й отцовская могила". Наша пісня пережила добу лихоліття, схоронившись під сільську стріху, щоби в добі національного відродження стати джерелом цілющої води, що оздоровила народний організм.

Пісня стала тим чинником, що виховував борців за краще завтра народу та дав їм гарт у цій переважній боротьбі. Перегляньмо життєписи наших замітніших письменників і громадян XIX ст., а майже всюди стрінемося з отим стереотипним твердженням: "Вже в дитячих літах під впливом пісень, що їх співала няня, пробуджується в ньому

любов до всего, що рідне, пробуджується національна свідомість і т.д... Рівночасно з розбудовою поодиноких клітин народного організму присвячується належну увагу й тій ділянці мистецтва, появляються збірники народних пісень і наукові праці про них. Повстають музичні школи. Організуються співочі товариства, які особливо гарно розвиваються на "Придніпрянщині", де процвітає своєрідна культура хорального співу, завдяки якій наша пісня перейшла побідним походом Америку й Європу та краще за всіх дипломатів понесла в світ відповідь на питання: "хто ми?". Та настало воєнне й повоєнне лихоліття, що принесло "переоцінку понять і поглядів" та багато змін. Та рівночасно слід твердити, що при всіх тих змінах попри предмети навчання, які повинні б дати молоді практичне, що так назву, обрадовання, не меншу увагу звертається на все те у навчанні, що виховує. І в дискусіях над тими реформами стрічаємо чимраз більше голосів, які вказують на превелике виховне значіння музики і співу. Відбуваються конференції й дискусії над методами навчання музики й співу, в усіх народних і середніх школах призначається на обов'язкове навчання того предмету відповідну кількість годин, випрацьовується нові, поширені програми навчання, видається масу відповідної літератури, одним словом: горить праця! Від дитячого віку щіплюється в серця молоді замишування до музики. Спів і музика стають хлібом насущним, без якого годі обійтись, стають тим, чинником, який виховує не тільки молодь, але і старших, який єднає всі суспільні верстви".

Як педагог і музичний діяч Гринецький прагнув до реформи в освіті того часу. Він активно критикує тогочасні статті, де розглядається питання заробітку без духовної основи молоді. Будучи диригентом академічного хору, він бере активну участь у концертній діяльності "Бандуриста". Педагог прагнув до професіоналізму, акцентував увагу на тому, щоб хорами керували спеціально вишкालені диригенти, а не аматори, адже за такої умови професійність колективів значно б покращилась і виховання майбутнього покоління відбувалось би на кращих традиціях народу. Після ювілейного концерту "Бандуриста" Станіслав Людкевич написав такі відгуки: "У програмі ювілейного концерту в 25-ліття "Бандуриста" ми мали нагоду почути три виступи теперішнього, в останній час відновленого, академічного хору під управою п. І. Гринецького і в часті п. І. Охримовича. Відновлений після деякої перерви наймолодшими членами теперішньої академічний хор "Бандуриста" виконав переважну

частину програми: “Не хилляйте вниз прапора” Безкоровайного, “Хор підземних ковалів” Людкевича, “Зав’язались ляшки” Барвінського та “На музиці” Колесси під орудою професора І. Гриневецького. Замічалася інколи чисельна перевага повних басів над трохи “свіжим” та не дуже гнучким для модуляції в піано і піаніссімо тембрами, але чистота інтонації і прецизність ритміки, а також дикція не лишали майже нічого до бажання. Левову частину заслуги, очевидно треба тут призначити диригентам, особливо ж п. І. Гриневецькому, який запрошений в майже останній момент, бо два тижні перед концертом, до помочі, вив’язався зі своєї нелегкої задачі просто знаменито”. Всі ці відгуки свідчать про високий професійний рівень І. Гриневецького. Власне, поєднання мистецького таланту і педагогічної майстерності – характерна риса творчої особистості вітчизняних мистців кінця XIX початку XX століття.

Висновки. Сьогодні, коли національна свідомість українців стала одним із визначальних чинників національного відродження власної держави, мова йде про пробудження національної гідності, самовизначення українського “ми” та водночас про усвідомлену включеність кожної особистості в громадсько-національне суспільство та у структуру національної держави.

Національно-культурне відродження на західноукраїнських землях, яке розпочалося в кінці XIX ст. і тривало до початку Першої світової війни, створило ідейні передумови для зрушення політичної активності освічених представників народу. Головним досягненням було те, що національна свідомість українців ідейно сформувалася і працювала в напрямку творення

української культури. “Витворене рідної, крупкої, багатой культури, – пише І. Крип’якевич, – є для нас не тільки точкою чести, але щирою внутрішньою потребою” [3, 114].

Отже, творча спадщина українських мистців і їх педагогічна діяльність, серед яких неабияке місце займає постать Іларіона Гриневецького, відіграли важливу роль в організації музичного виховання дітей та юнацтва, як одного з дієвих чинників формування їх національної свідомості, плекання національного характеру, утвердження національних чеснот, розвитку волі і розуму. Збагачення навчально-виховного процесу кращими надбаннями минулого – одне з актуальних завдань сучасної науки.

1. Грінченко М. *Історія української музики. Друге видання.* – Нью-Йорк, 1961. – С. 176, 236.

2. Кияновська Л. *Галицька музична культура XIX – XX століття.* – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 420 с.

3. Крип’якевич І. *Історія України.* – Львів, 1990. – С. 114, 295.

4. Ступарик Б. *Шкільництво Галичини.* – Івано-Франківськ, 1994. – С. 91.

5. Чоповський В. *Культурно-освітня діяльність українських січових стрільців // Нар. творчість та етнографія.* – 1992. – №3. – С. 8 – 18.

6. Шевчук О. *Сторінки музичної україніки кінця XIX – поч. XX ст. в історико-культурному контексті // Народна творчість та етнографія.* – 1992. – №1. – С. 16 – 23.

7. Якиляшек В. *Зміст освіти в гімназіях Галичини (до 1939 року) // Педагогіка і психологія.* – 1998. – №3. – С. 193 – 197.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2012

*“І все то те, вся країна,
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною росою,
Споконвіку вмивається,
Сонце зустрічає...
І нема тому почину,
І краю немає!”*

*Тарас Шевченко
український поет, письменник, громадський діяч,
Пророк України
“Сон” (“У всякого своя доля..”), 1844*

